

Organisering og finansiering av vann- og avløpstjenestene

Vann- og avløpstjenestene utføres i hovedsak av kommuner og kommunalt eide selskaper. Vass- og avløpsanleggslova fra 2012 sikrer at kommunalt eide vann- og avløpsanlegg ikke selges til private. Finansiering av tjenestene skjer gjennom gebyrer fra abonnentene til selvkost. Samlet årsproduksjon for vann- og avløpstjenester var 22,2 mrd. kr for 2018, og av dette ble 71 % benyttet til kjøp av varer og tjenester i markedet.

Vann- og avløpstjenestene gir oss rent vann i springen og rent vann i naturen. Svikt i vann- og avløpstjenestene vil ha store konsekvenser for bl.a. helse, miljø og sikkerhet i samfunnet. Uten disse tjenestene stopper Norge opp.

Eierskap

Vann- og avløpsanleggene i Norge eies i hovedsak av kommuner eller kommunalt eide selskaper/foretak. Til sammen er det 1100 vannverk og 2250 avløpsanlegg som er eid av kommuner eller kommunalt eide selskaper, samt 870 mindre samvirkevannverk, hyttevannverk o.l., og 450 avløpsanlegg i områder der det ikke er bygget ut kommunalt tilbud. Disse fellesanleggene forsyner snaut 90 % av befolkningen med drikkevann og renser avløpet fra 85 % av befolkningen. Resterende innbyggere bor i mer spredtbygde strøk med egne løsninger for vann og avløp.

Vann- og avløpstjenestene er en naturlig monopolvirksomhet, da det ikke er aktuelt å bygge ut konkurrerende vann- og avløpsinfrastruktur. I 2012 sørget Stortinget for at vann- og avløpsanleggene forblir i kommunalt eie eller eid av samvirker, gjennom ny lov om kommunale vass- og avløpsanlegg.

Tjenesteproduksjon

I Norge står i hovedsak kommunene og de kommunalt eide selskapene selv for driften av vann- og avløpstjenestene, da denne er nært knyttet sammen med øvrige kommunale ansvarsområder som plan og bygg, miljøforvaltning, brannvern og beredskap. Særlig er driften av vannverkene ansett som viktig å gjennomføre i egenregi, da tjenesten er kritisk for helse og sikkerhet.

Stadig flere kommuner ser behov for å etablere større kompetansemiljøer på vann- og avløpsområdet, for å sikre kvaliteten på tjenestene, for å rekruttere kompetent personell og for å løse utfordringene mest mulig kostnadseffektivt. Større enheter kan oppnås gjennom kommunesammenslåing, interkommunale selskap, vertskommuner og regionale vannassistanser.

Finansiering og kontroll

Finansiering av tjenestene skjer gjennom vann- og avløpsgebyrer fra abonnentene iht. selvkostprinsippet. En gjennomsnittlig husstand betalte i 2018 i sum 9850 kr (inkl. merverdiavgift) for vann og avløp, dvs. 27 kr dagen per husstand.

Kommunestyrene vedtar gebyrnivå og budsjetter, mens kommune-revisjonen påser at midlene brukes korrekt. Statlige tilsynsmyndigheter kontrollerer at tjenesten har tilstrekkelig kvalitet og sikkerhet. Rapporteringssystemer som bedreVANN og KOSTRA er verktøy for sammenlikning mellom kommunene og utvikling av beste praksis.

Bruk av markedet

Kommuner og kommunalt eide selskaper bruker i stor grad markedet til prosjektering og utbygging av anlegg samt til planleggings-, drifts- og vedlikeholdsoppgaver som det ikke er nødvendig å gjennomføre i egenregi. Anskaffelser skjer iht. regelverk for offentlige anskaffelser. For 2018 er samlet årsproduksjon for kommunale vann- og avløpstjenester beregnet til 22,2 mrd. kr, fordelt på 10,0 mrd. kr til drift og 12,2 mrd. kr til investeringer. Hele 71 % (15,8 mrd. kr) ble benyttet til kjøp av varer og tjenester i markedet. Se kakediagram for mer detaljert info, der tallene er beregnet på bakgrunn av bedreVANN og KOSTRA 2018-rapportering (utført av Kinei AS).

Europeiske trender

De fleste europeiske land har i hovedsak offentlig eierskap til vann- og avløpsanleggene, men har i ulik grad satt ut drift av tjenestene til private aktører. Eksempler på land som har lovbestemmelser om offentlig eierskap til vann- og avløpsanleggene er Sverige,

Danmark, Nederland og Skottland. England er det landet som har gått lengst i å privatisere vann- og avløpstjenestene, men har samtidig en sterk statlig styring av de private selskapene. I noen land er det en tendens til at enkeltkommuner tar tilbake ansvaret for driften av anleggene, såkalt «remunicipalisation», etter en periode med private driftskontrakter.

Debatten om offentlig versus privat eierskap og drift av vann- og avløpstjenestene har pågått i lang tid, og er fortsatt aktiv som følge av forhandlinger om internasjonale handelsavtaler. Ved implementering av EUs tjenstedirektiv i norsk tjenstelov i 2009, ble det tatt inn en bestemmelse om at «Loven griper ikke inn i organisering og finansiering av offentlige tjenester, herunder plikter knyttet til utøvelsen av disse». I EUs tjenstekonsesjonsdirektiv fra 2014 er vanntjenester eksplisitt unntatt, som følge av et borgerinitiativ i EU mot liberalisering av vanntjenester.

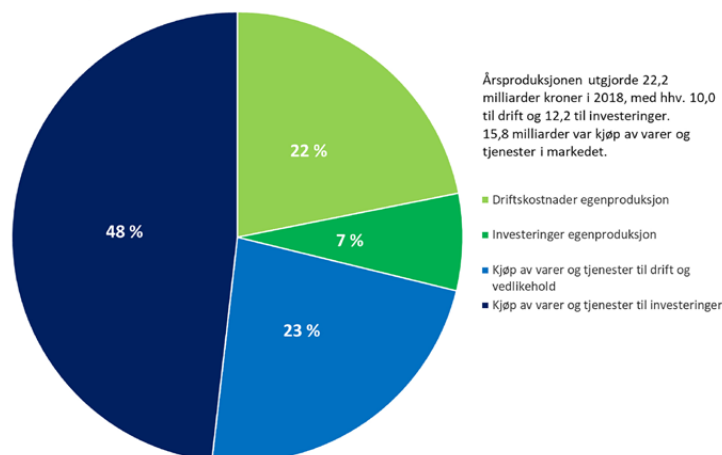
Norsk Vann mener

- Vass- og avløpsanleggslova er en viktig lov, som sikrer at vann- og avløpsanleggene i hovedsak eies av kommunene og at vann- og avløpstjenestene finansieres av gebyrer fra abonnentene til selvkost
- Norske myndigheter må ikke akseptere overnasjonale krav om organisering av vann- og avløpstjenestene i forhandlinger om internasjonale handelsavtaler
- Den enkelte kommune må ha et bevisst forhold til hva som er mest hensiktsmessig organisering av vann- og avløpstjenestene, herunder grad av interkommunalt samarbeid og bruk av markedet i sin tjensteproduksjon

Begrunnelse for regulering av eierskapet til vann- og avløpsanleggene, jf. Prop. 136 L (2010-2011) Lov om kommunale vass- og avløpsanlegg:

«Begrunnelsen for forslaget om krav om kommunalt eierskap til vann- og avløpsanleggene er ønsket om å sikre kvalitet, sikkerhet og langsiktighet i vann- og avløpssektoren. Departementet er av den oppfatning at omfattende kontroll vil være nødvendig dersom disse hensynene skal ivaretas av private aktører. Norske vann- og avløpsvirksomheter består av svært mange enheter, og det vil være betydelige utfordringer knyttet til å regulere en desentralisert og lite homogen bransje med store variasjoner i naturgitte rammebetingelser. Utbedring av ledningsnett og kvalitet på tjenestene krever store investeringer. Kommunalt eide vann- og avløpsanlegg er sikret finansiering gjennom vann- og avløpsgebyrer fra abonnentene. Gebyrinntektene skal i sin helhet gå til å dekke kommunens kostnader på området. Dette gir brukerne en sikkerhet for at en eventuell økning i gebyrene går til kvalitetssikring og sikkerhetstiltak.»

Årsproduksjonen av vann- og avløpstjenester i kommuner og interkommunale selskap i 2018

Norsk Vann er den nasjonale interesseorganisasjonen for vannbransjen. Organisasjonen skal bidra til rent vann og en bærekraftig utvikling av bransjen gjennom å sikre gode rammebetingelser, kompetanseutvikling og samhandling. Norsk Vann eies av norske kommuner,

kommunalt eide vann- og avløpssekskaper, kommunenes driftsassistanser og noen samvirkeforetak. Norsk Vann representerer 365 kommuner med ca. 96 % av landets innbyggere. En rekke leverandører, rådgivere m.v. er tilknyttede medlemmer.

Norsk Vann BA

Vangsvengen 143
2321 Hamar
Telefon: 62 55 30 30
E-post: post@norsk vann.no
www.norsk vann.no